

ԿՏԱՎԱՏԻ

ՅՈՒՂԻ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ

ԿՏԱԿԱՏ

Կտավատ (լատ.՝ *Linum usitatissimum*), վուշ, կտավատագգիների (վուշագգիներ) ընտանիքի միամյա և բազմամյա խոտաշույսերի, հազվադեպ՝ կիսաթփերի ցեղ: Հայտնի է 200-230 տեսակ:

ԾԱԳՈՒՄԸ

Կտավատի սերմի ծննդավայրն է հին Հնդկաստանը, հենց այնտեղ են մոտ 9000 տարի առաջ արտադրվել առաջին գործվածքները: Մ.թ.ա. 4-5 հազար տարի այդ բույսը լավ հայտնի էր Միջագետքի, Ասորեստանի, Եգիպտոսի բնակիչներին: Հին արևելյան բժշկության մեջ օգտագործվում էին կտավատի սերմերն ու յուղը՝ դրպես լուծող, մաքրող ու փափկացնող հատկություններով օժտված դեղորայք:

Երազիրը ֆինանսավորվում է Եվրոպական միության կողմից

Երազիրի հրականացման գործընկեր

Այս հրավարակումը պատրաստվել է Եվրոպական միության աջակցությամբ: Բովանդակության համար պատասխանատվություն է կրում ՀԵՆ ԲՀԿ, և այն որևէ ձևով չի արտահայտում Եվրոպական միության տեսակետները:

ԿԵՆՍԱԲԱՆԱԿԱՆ ՆԿԱՐԱԳԻՐ

Ցողունը կանգուն է, ճյուղավորվող, բարձրությունը՝ մինչև 50 սմ: Տերևները հերթադիր են, հազվադեպ՝ հակադիր, Նշտարածև, ամբողջաեզր, գեղձային: Ծաղկաբույլը կեղծ հովանոց է կամ գալաթը, հազվադեպ՝ ուրրը, ծաղիկները՝ կապույտ, երկնագույն, վարդագույն, կարմիր, դեղին, սպիտակ: Ծաղկում է մայիսից մինչև ցոտերն ընկնելը: Պտուղը հինգբևևանի, կլորավուն կամ ձվաձև տուպիկ է, սերմերը՝ գորշ դեղնավուն, մանր ու հարթ:

ՄՇԱԿՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՔԻՄԻԱԿԱՆ ԿԱԶՄԸ

Մշակության մեջ տարածված սովորական կտավատը միայն է: Լինում է թելատու, ծիթատու (գանգրավուշ) և միջանկյալ խմբերի: Արմատն առանցքային է, թույլ զարգացած: Ցողունի բարձրությունը 0,1-1 մ է: Մշակվում է Շիրակի, Վայոց ձորի, Այրմիջի մարզերում:

Կտավատի բոլոր տեսակները պարունակում են յուղեր (մինչև 33%), սպիտակուցներ, գլյուկոզա, լորձանյութ, լիժին, վիտամիններ, ֆերմենտներ և այլն: Գիտական հետազոտությունների ընթացքում պարզվել է, որ կտավատի սերմերը բազմաչիազեցած ճարպաթթուների, բջջանյութերի և լիզնանի արժեքավոր աղբյուր են հանդիսանում: Այն հարուստ է կալիումով, վիտամին E-ով, անփոխարինելի ամինաթթուներով և հանքանյութերով: Սերմերում պարունակվող բջջանյութերը նվազեցնում են քաղցկեղով հիվանդանալու ռիսկը, պաշտպանում են աթերոսկլերոզից և նպաստում բաշինվազեցմանը:

Կտավատի սերմերը պարունակում են մեծ քանակությամբ յուղեր, թթուներ, վիտամիններ ու հանքային նյութեր: Ժամանակակից հետազոտությունները ցույց են տվել, որ կտավատի յուղի օգտագործումը նվազեցնում է ինսուլտի զարգացման վտանգը 37%-ով: Կտավատի սերմերը հարուստ են բուսական ճարպերով, հատկապես բազմաչիազեցված կամ անփոխարինելի ճարպաթթուներով՝ օմեգա-3 և օմեգա-6, որոնք բարենպաստ ազդեցություն են թողնում մարդու օրգանիզմի կենսազորունեության համարյա բոլոր պրոցեսների վրա: Դրան զուգահեռ՝ կտավատի սերմերը պարունակում են բավական մեծ քանակությամբ վիտամիններ՝ (A, B, E, P) և այլ կենսաբանական ակտիվ նյութեր:

- Ալֆա-լինոլենային թթու (օմեգա-3) – 55-60%
- Լինոլենային թթու (օմեգա-6) – 18-22%
- Օլեինային թթու – 17-20%
- Չազեցած ճարպաթթուներ – 8-10%
- Վիտամին E – 1-1,3%

ԿՏԱՎԱՏԻ ՅՈՒՂԻ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ

Արտադրամասում անհրաժեշտ սարքավորումների և պարագաների ցանկ

1. Ցուղի մամլիչ (սառը մամլման)
2. Կտավատի սերմի գոլիչ
3. Կշեքը (մինչև 150 կգ և 2000 կգ կշռող)
4. Կերակաց
5. Սառնարան (տարածքը՝ կապված յուղի արտադրության ծավալներից)
6. Գումքի (կտավատի սերմ) խոնավաչափ
7. Օդի ջերմա- և խոնավաչափ
8. Արտադրամասերին անհրաժեշտ գույք՝ պահարաններ, սեղաններ, տարաներ, տակառներ (չժանգոտվող մետաղից, ապակե, հատուկ անոթային պլաստիկից)

ԿՏԱՎԱՏԻ ՅՈՒՂԻ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ՏԵԽՆՈԼՈԳԻԱԿԱՆ ՄԻՆԵՄԱ

ԿՏԱՎԱՏԻ ՅՈՒՂԻ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ԳՈՐԾՆԹԱՅԸ

1. Հումքի ընդունում

Կտավատի սերմը կշեռելուց հետո տեղափոխվում է հումքի համար նախատեսված տարածք, որը անվանում են հումքի ընդունման հրապարակ: Այն պետք է լինի մաքուր, չոր, առանց կողմնակի հողի, օդափոխվող, արևի ճառագայթներից զերծ: Անհրաժեշտ է, որ հումքի ընդունման տարածքը ունենա կոյուղի, որպեսզի հեշտ լինեն տարածքի մաքրման կամ վազման աշխատանքները: Ցանկալի է, որ տարածքում լինեն փայտե տակդիրներ: Իսկ մաքրման աշխատանքներից հետո անհրաժեշտ է կատարել լավ օդափոխություն՝ հումքի համար չոր միջավայր ապահովելու համար: Հումքի ընդունման հրապարակում պատին, պետք է փակցված լինի ջերմա- և խոնավաչափ: Հումքը կշեռելուց և ընդունելուց հետո պետք է անցկացնել լաբորատոր զննում:

2. Լաբորատոր զննում

Կտավատի հումքի (սերմերի) լաբորատոր զննումը կատարվում է հետևյալ կերպ՝

- ա. օրգանոլեպտիկ զննում.
- բ. սերմերի գտում, մաքրում.
- գ. սերմերի խոնավության որոշում.

- Հումքի օրգանոլեպտիկ զննումը իր մեջ ներառում է սերմերի արտաքին տեսքը, որակը, գույնը, համը, հոտը, այլ սերմերի և թեփուկների առկայությունը: Հումքի որակն հատկապես շեղված է համապատասխանն կտավատի սերմին բնորոշ հատկանիշների:

- Եթե հումքի մաքրությունը չի համապատասխանում պահանջվող նորմերին, ապա սերմերը պետք է գտվեն կամ մաքրվեն հատուկ սերմզտիչով կամ ջանահարման եղանակով մաքրող սարքերի օգնությամբ: Սերմզտիչը կարելի է տեղադրել հումքի ընդունման տարածքում կամ հատկացնել այլ տարածք, որը համապատասխանում է վերը նշված բոլոր նորմերին:

- Գունքի խոնավության որոշումը իրականացվում է հատուկ խոնավաչափի միջոցով: Կտավատի սերմի նախնական խոնավությունը պետք է լինի 10%-ից ոչ ավել և 7%-ից ոչ պակաս: Յուղի ստացման համար սերմի օպտիմալ խոնավությունը պետք է լինի 8-9%: Իսկ եթե այն չի համապատասխանում անհրաժեշտ ցուցանիշին, ապա հարկավոր է հունքը չորացնել կամ խոնավացնել: Խոնավ հունքի չորացումը պետք է իրականացնել կամ հատուկ չորացնող պահարաններում, կամ չորացման համար նախատեսված բացօթյա տարածքում, որը պաշտպանված կլիմայի արևի ճառագայթներից:

Սերմերի տեխնիկական պահանջներ

Ցուցանիշ	Զափաքանակ
Խոնավություն %	11-13
Մոլախտի սերմերի պարունակություն %	3,0
Ցուղատու սերմերի պարունակություն %	6,0
Հացազգի մշակաբույսերի վնասատուներով վարակվածություն	Չի թույլատրվում
Տգկանեփի (գեռչակ) սերմերի առկայություն	Չի թույլատրվում

- Գունքի լաբորատոր զննումը պետք է իրականացնել պարբերաբար կտավատի սերմերի յուրաքանչյուր խմբաքանակի ստացման դեպքում:

- Լաբորատոր զննումը ավարտելուց հետո կարելի է անցկացնել հունքի մոնիտորինգ, այսինքն՝ ստացված հունքից կշռել 10կգ սերմ, անցկացնել մամիչով, այնուհետև հաշվել ծախսված ժամանակը, ստացված յուղի քանակը, ստացված թափոնի քանակը և կազմել ընդհանուր հաշվեկշիռ՝ բալաս:

3. Մամլում և ֆիլտրում

Գունքի լաբորատոր զննումը և նախապատրաստումը ավարտելուց հետո պետք է պատրաստվել սերմի մամլման գործընթացին, որը իրականացվում է հատուկ առանձնացված տարածքում: Յուղի արտադրական տարածքի պայմանները, կախվորումը պետք է համապատասխանեն պահանջված նորմերին: Արտադրամասը պետք է ունենա հստակ տաք և սառը ջուր, կոյուղի, օդափոխության համակարգ, եռաֆազ հոսանք: Յուղի արտադրական տարածքը պետք է լինի մաքուր, չոր, լուսավոր:

Արտադրամասը պետք է ապահովված լինի անհրաժեշտ գույքով՝ սեղաններ պահարաններ, կենցաղային իրերով՝ տարբեր չափսերի տարաներ, ցանցեր, խոզանակներ, ինչպես նաև տարբեր մաքրող, վաճառող միջոցներ՝ հեղուկ օճառ, սպունգներ, սրիչներ...

Յուղի արտադրամասում պետք է տեղադրված լինեն սերմի մամիչ և յուղի ֆիլտր: Սերմերի մամլումը իրականացվում է յուղի ստացման համար հատուկ մամիչի միջոցով՝ շնեկային սառը մամլման եղանակով:

Յուղի ֆիլտրումը իրականացվում է հատուկ սարքերով՝ օգտագործելով ֆիլտրի թուղթ կամ բնական գործվածքից կտոր:

Կարելի է յուղի ստացման պրոցեսին զուգահեռ կատարել նախնական ֆիլտրում տարբեր չափերի ցանցերի միջոցով: **Յուղի ֆիլտրումը** մեխանիկական մասնիկների և նստվածքի առանձնացումն է յուղից:

Անհրաժեշտ է յուղը ստացուցը և ֆիլտրումը կատարել սեղմամեխանիզմով, որպեսզի կտավատի յուղը քիչ շփվի օդի հետ: Հնարավոր է նաև ստացված յուղը լավ փակվող տարայով թողնել սառնարանում որոշ ժամանակ, որպեսզի այն շերտազատվի՝ այնուհետ յուղը հեշտ ֆիլտրելու (դեկանտելու) համար:

Կտավատի յուղի ստացման պրոցեսի փուլերում պարբերաբար կատարել յուղի օրգանոլեպտիկ զննում, այսինքն՝ հարկավոր է ստուգել ստացված յուղի համը, հոտը և գույնը:

4. Տարայավորում, մակնշում, պահեստավորում

Տարայավորում – Կերցնական ֆիլտրված յուղը անհրաժեշտ է անմիջապես տարայավորել նախապես լվացված, առանց կողմնակի հոտի, չոր և հերմետիկ փակվող տարաներում: Հերմետիկությունը անհրաժեշտ է կտավատի յուղի սննդային և բուժիչ հատկությունները պահպանելու համար: Տարաները կարող են լինել՝ ապակե, չժանգոտվող մետաղից կամ հատուկ սննդային պլաստիկից: Բազմակի անգամ օգտագործվող տարաները անհրաժեշտ է պարբերաբար լվանալ հեղուկ օժանոթով, լավ պարզաջրել հոսող ջրի տակ, այնուհետ լավ չորացնել:

Մակնշում – Բոլոր տարաների վրա անհրաժեշտ է կատարել մակնշում և պարտադիր նշել ամսաթիվ:

Պահեստավորում – Ամուր փակված և մակնշված տարաները պահեստավորել առանձնացված պահեստային տարածքում: Այս տարածքը նախատեսվում է հումքի (կտավատի սեղմ) և պատրաստի արտադրանքի (կտավատի յուղ) պահման համար: Անհրաժեշտ է, որ պահեստային տարածքը ունենա սառնարանային պայմաններ: Այն պետք է լինի մութ, մաքուր, շատ զով: Հաշվի առնելով կտավատի յուղի առանձնահատկությունները՝ շատ կարևոր է յուղի պահպանումը ճիշտ կազմակերպել:

ԿՏԱՎԱՏԻ ՅՈՒՂԻ ԱՌԱՆՁՆԱԳԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵՎ ՊԱՅՊԱՆՈՒՄԸ

Կտավատի յուղը (սննդային) ունի պրոֆիլակտիկ և մի շարք բուժող հատկություններ, որը ապահովում է միայն սառը մամլման եղանակով ստացված յուղը: Այն թափանցիկ է, ունի կանաչադեղնավուն – նարնջագույն երանգ, բույրը և հոտը համապատասխան են կտավատի թարմ սերմերին:

Կտավատի յուղը լայնորեն օգտագործվում է սննդի մեջ (դրա մեջ չհագեցած ճարպաթթուների պարունակությունը 2 անգամ ավելի է, քան ձկան յուղը):

Սննդային կտավատի յուղը օգտագործում են սիրտ-անոթային հիվանդությունների, զարգացող շաքարային դիաբետի կանխարգելման, այրվածքների, քաղցկեղային հիվանդությունների ժամանակ: Ուռուտ-նասիրությունները ցույց են տվել, որ յուղի հաճախակի օգտագործումը սննդի մեջ նվազեցնում է ավերակ և բորբոքային պրոցեսները, կարգավորում է լյարդի, վահանաձև գեղձի, ստամոքս-աղիքային տրակտի ֆունկցիաները, արյան ճնշումը, իջեցնում է խոլեստերինի քանակը: Չափավոր օգտագործելու դեպքում կտավատի յուղը վնասակար հակացուցումներ չունի:

Կտավատի յուղը պատկանում է արագ չորացող յուղերի տեսակին, քանի որ օդի թթվածնի առկայության դեպքում ենթարկվում է պոլիմերիզացիայի (չորացում), որի դեպքում առաջանում է էաստիկ թափանցիկ թաղանթ: Այս հատկությունը պայմանավորված է չհագեցած ճարպաթթուների առկայությամբ:

Կտավատի յուղը չի կարելի ենթարկել ջերմամշակման (տաքացնել), քանի որ այդ տարբերակով (դառնահամ) խոտիուրդ չի տրվում օգտագործել սննդի մեջ:

Կտավատի յուղի բուժիչ հատկությունները պահպանելու համար անհրաժեշտ է այն պահել հերմետիկ փակվող տարաներում և զով ու մութ տեղում՝ մինչև 6 ամիս:

Կտավատի յուղը ունի նաև կարևոր տեխնիկական նշանակություն: Այդ նպատակով յուղը ենթարկվում են ջերմային մշակման, քանի որ այս դեպքում այն արագ է չորանում: Տեխնիկական կտավատի յուղը օգտագործում են արագ չորացող բնական օլիֆների, լաքերի, յուղաներկերի, լինոլեումի, ռետինի տարբեր իրերի արտադրության համար: Այն լայնորեն օգտագործվում է նաև գեղամակարդության, շինարարության մեջ և. փայտյա մակերեսների վերամշակման համար:

ԿՏԱՎԱՏԻ ՅՈՒՂԻ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ ԱՇԽԱՏՈՂ ԱՇԽԱՏԱԿԱՉՄԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՎՈՂ ՊԱՅԱՆՁՆԵՐ ԵՎ ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

- Յուղի արտադրությունում աշխատող աշխատակազմը պետք է ենթարկվի արտադրության պայմաններին և պահանջներին համապատասխան չափանիշներին:

- Աշխատակիցները պետք է ունենան առողջության գրքույկներ՝ սանգրոցույկներ:

- Աշխատակազմը պարտադիր պետք է ապահովված լինի արտահագուստով և անհրաժեշտ այլ պարագաներով՝ գլխարկ, ձեռնոց, բախիկ, որոնք պետք է լինեն մաքուր վիճակում:

- Աշխատակիցները պետք է ունենան հանգստի և հանդերձանեկարներ, որոնք պետք է ապահովված լինեն անհրաժեշտ գույքով՝ պահպաններ, սեղաններ և այլն:

- Աշխատակիցները խստորեն պետք է հետևեն իրենց անձնական հիգիենայի կանոններին:

- Արտադրատարածքը պետք է ունենա սանհանգույց՝ բոլոր հարմարություններով:

- Հունքի ընդունման, արտադրական, պահեստային տարածքները պետք է ունենան օդափոխիչ համակարգեր, եռաֆազ հոսանքի հնարավորություն, օդի ջերմա- և խոնավաչափներ:

- Արտադրամասերի պատերին փակցնել զգուշացուցող և արգելող նշաններ՝ ԶԾԻՆԵԼ, պահպանել մաքրություն, աշխատել ձեռնոցներով և այլն:

- Բոլոր արտադրատարածքներում և սեյակներում անհրաժեշտ է պահպանել մաքրություն:

ԿՏԱՎԱՏԻ ՅՈՒՂԻ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ՈՐՈՇ ԱՌԱՋԱՆԱՀԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

- Քանի որ կտավատի յուղը լայնորեն օգտագործվում է սննդի մեջ, անհրաժեշտ է այն օգտագործել չգտված ձևով: Չգտված կտավատի յուղը մեխանիկական խառնուրդներից առանձնացված յուղն է, որը կտաարվում է ֆիլտրացման կամ ցենտրիֆուգացման միջոցով: Այս յուղը պահպանում է բոլոր հատկությունները (գույնը, համը, հոտը): Հարկ է նշել, որ երկարատև պահելով՝ այն փչանում և տալիս է նստվածք: Չգտված յուղը պետք է լվի մաքուր, պարզ, ամանջ նստվածքի, ունենա դեղնականաչավուն գույն, քիչ արտահայտված համ և հոտ:

- Կտավատի յուղի արտադրությունը իրականացվում է սառը և տաք մամլման եղանակով:

Սառը մամլում - այս մեթոդի առավելությունն այն է, որ հումքը չի ենթարկվում նախնական ջերմաստիճանային կամ քիմիական լուծիչներով մշակման: Յուղի ելքը կազմում է ընդհանուր զանգվածի մոտ 30%-ը: Սառը մամլման մեթոդով ստացված յուղերում պահպանվում են հումքի ամբողջական օգտակար բաղադրիչները: Արտաքինից յուղի մեջ առկա է նստվածք (հատկապես ցածր ջերմաստիճանների դեպքում) խորհուրդ չի տրվում օգտագործել տապակի համար, քանի որ այն կարող է փրկիլ և այրվել:

Տաք մամլում - մամլման այս մեթոդով հումքը լցվում է մամլիչի մեջ, որտեղ ենթարկվում է ջերմային մշակման՝ 120°C: Այս դեպքում յուղի օգտակար նյութերը և վիտամինները պակասում են, և այն ձեռք է բերում տեխնիկական նշանակություն:

- Հաշվի առնելով կտավատի յուղի արտադրության յուրահատկությունները և նրբությունները՝ արգելվում է՝ մամլման ընթացքում ստացվող խրտասնման զանգվածը խառնել հումքը՝ հանդիսացող և մամլման համար նախատեսված սերմերի հետ: Նույնը վերաբերում է օրվա վերջում, մամլիչը մաքրելու ժամանակ գոյացած մնացորդներին, քանի որ կտավատի յուղը օդի հետ շփվելիս ամառացնում է բարակ թաղանթ, որը մեկ օրվա ընթացքում կարող է պոլիմերվել և բացասական ազդեցություն ունենալ հետագա ստացվող յուղի վրա:

- Անհրաժեշտ է արտադրամասերում բոլոր սարքավորումների շահագործումը կազմակերպել պատշաճ ձևով: Աշխատակիցները պատասխանատու են սարքավորումների ճիշտ աշխատանքի համար և պարտավոր են ապահովել դրանց իդեալական մաքրությունը: Ամեն անգամ յուղի մամլիչի աշխատանքը ավարտելիս, հարկավոր է շնեկային մասերը ամանձնացնել և լավ լվանալ՝ օգտագործելով հեղուկ օճառ, տաք ջուր: Մամլիչի երկարատև աշխատանքը ապահովելու համար պարտք է այս պայմանի կիրառումը:

ԿՏԱԿԱՏԻ ՅՈՒՂԻ ԱՐՏԱՂՐՈՒԹՅՈՒՆԻՑ ՍՏԱՑՎԱԾ ՄԱՑՈՐԴ՝ ՈՐՊԵՏ ԱՆԱՄՆԱԿԵՐԻ ԶԱՎԵԼՈՒՄ

Կտավատի սերմերից յուղի ստացումը (ինչպես նաև մի շարք այլ յուղատու սերմերից՝ արևածաղիկ, դդմի կորիզի, խաղողի կորիզի և այլն) համարվում է էկոլոգիապես մաքուր և անթափուկ արտադրություն:

Մաքու մամլվածք ստացված թափոնները պարունակում են մնացորդային յուղեր և յուղի մեջ չլուծվող որոշ նյութեր, այդ իսկ պատճառով թափոնները ունեն մեծ արժեք անասնակերի արտադրության համար:

Քանի որ կտավատի սերմերը, բացի ճարպալուրդից (մինչև 33%), պարունակում են սպիտակուցներ(մինչև 30%), ածխաջրածիններ (մինչև 15%), գլյուկոզ, օրճանյութ, լիմին, վիտամիններ, ֆերմենտներ, թթուներ և այլն, ապա ճարպալուրդ հանելուց հետո մնացորդի մեջ հասարակ հաշվարկը ցույց է տալիս հետևյալ պատկերը՝ սպիտակուցներ մինչև 60%, ածխաջրածիններ մինչև 30%, վիտամինների բանաձև կրկնապատկվում է և այլն, այսինքն՝ մնացորդի մեջ արժեքավոր նյութերը խտանում են, բացի այդ՝ մնացորդը պարունակում է նաև մինչև 15% ճարպալուրդ:

Արտադրությունից ստացված մնացորդները կարելի է մակրացնել աղացի միջոցով և պատրաստել բազմատեսակ արժեքավոր խառնուրդներ: Այս տեսակետից առաջ է գալիս լայն հնարավորություն անասնակերի արտադրության համար:

Տարատեսակ խառնուրդներ ստանալու համար կարելի է դամակցել յուղատու սերմերից (արևածաղիկ, դդմի կորիզ, խաղողի կորիզ և այլն) յուղի արտադրությունից ստացված մնացորդները հացազգի մշակաբույսերից (եգիպտացորեն, ցորեն, վարսակ, գարի, և այլն) ստացված և մնարացված գանգվածի կամ թեփի հետ:

Պատկանշական է, որ աղացած կտավատը (կամ մնացորդը), ջրի հետ խառնվելով, ունի ուռչելու հատկություն, որի շնորհիվ օրգանիզմում խթանվում են մարտդրության պրոցեսները և աղիքների աշխատանքը, ինչպես նաև նպաստում է օրգանիզմում ճարպափոխանակման պրոցեսների կարգավորմանը:

Անասնակերային խառնուրդները պատրաստելու ժամանակ անհրաժեշտ է նկատի ունենալ բաղադրիչների չափաբաժինը: Խտացրած կերերի մեջ կտավատի մասնաբաժինը պետք է կազմի ընդամասուրի մոտ 10%-ը: Խտացրած կերի չափաբաժինը տարբերվում է ըստ կենդանատեսակի: Այսպես օրինակ թռչունների համար նախատեսված խտացրած կերի մեջ կտավատի յուղի արտադրության մնացորդը կազմում է մոտ 5%, իսկ տավարի և խոզերի պարագայում՝ 5-10%:

ԱՇԽԱՏՈՂԻ ԱՆԿՏԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ՈՒ ԱՌՈՂՋՈՒԹՅՈՒՆ

Յուրաքանչյուր աշխատողի համար շատ կարևոր է անվտանգ և առողջության համար ապահով աշխատանքային պայմանների առկայությունը: Այս պայմանների ապահովման պարտականությունը կրում է գործատուն, ով պետք է ապահովի առողջության համար աշխատանքի անվտանգ և անվստ պայմանները՝ անվտանգության տեխնիկայի նորմերի և կանոնների պահպանումը, պատշաճ լուսավորությունը, ջեռուցումը, օդափոխությունը, սահմանված նվազագույն նորմաներից ցածր աղմուկը, ճառագայթումը, վիբրացիան և աշխատողի առողջության համար բացասական ներգործություն ունեցող վտանգավոր այլ գործոններ: Յուրաքանչյուր աշխատողի աշխատավայրը և շրջապատող միջավայրը պետք է լինեն անվտանգ, հարմար և առողջության համար անվնաս, կահավորված՝ աշխատողների անվտանգության ապահովման և առողջության պահպանության մասին նորմատիվ փաստաթղթերի պահանջներին համապատասխան:

Անհրաժեշտ է նաև անցնել պարտադիր բժշկական զննություն՝ մինչ աշխատանքի ընդունվելը, և աշխատանքի ընթացքում՝ պարբերաբար, ժամանակացույցին համապատասխան:

Արտադրությունը պետք է ապահովված լինի դժբախտահար:

ԱՆԿՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՏԵԽՆԻԿԱՅԻ ԿԱՆՈՆՆԵՐ

Գործատուն պարտավոր է բանվորներին ու ծառայողներին ծանոթացնել անվտանգության տեխնիկայի կանոններին ու հրահանգներին և հետևել դրանց կատարմանը:

Անվտանգության տեխնիկայի կանոնների մեջ ներառվում են հետևյալ կետերը՝

- Ձեռնարկության տարածքը պետք է լինի ցանկապատված, իսկ ցանկապատի բարձրությունը՝ 2-2.5մ:

- Տարածքը պետք է ունենա երկու անցումային դարպաս՝ համապատասխան լայնության և երկարության: Դռները պետք է բացվեն դեպի դուրս:

- Արտադրական տարածքի մակերեսը հաշվարկել ըստ աշխատակիցների բանակի և յուրաքանչյուր աշխատողի համար կազմել ոչ պակաս, քան 4.5մ²:

- Հատակի համար օգտագործել հարթ, չսահող, ամուր, չփոշուղղ և հեշտ լվացվող մակերեսներ:

- Պահեստային տարածքի հատակը պետք է լինի դիմացկուն, կոշտ, ուղիղ և ապահովի անարգել տեղաշարժ:

- Արտադրատարածքները պետք է ունենան կոյուղատարներ և հատակակցքեր (տրան): Սենյակում հատակի թեքությունը դեպի կոյուղու հատակակցքը պետք է լինի 0.02: Կոյուղու հատակակցքի վրա պետք է դրվի ճաղակնակ:

- Արտադրատարածքները պետք է ունենան օդափոխության համակարգ, որը պետք է ապահովի աշխատանքային միջավայրի միկրոկլիման: Արտադրատեխնիկաների պատուհանները պետք է լինեն մեխանիկական բացվող:

- Արտադրատեխնիկաները պետք է ունենան եռաֆազ հոսանքի և հողանցման հնարավորություն: Մեկուսացված հոսանքալարերը պետք է անցկացնել պատերի վրայով: Հոսանքի կետերը պետք տեղակայված լինեն այնպես, որ հասանելի լինեն սարքավորումներին:

- Աշխատողների անվտանգությունը ապահովելու համար, սարքավորումների առջև պետք է դրված լինեն ռետիսե կամ փայտե տակդիրներ:

- Արտադրատեխնիկաների պատերը անհրաժեշտ է պատվել հրակայուն մակերեսներով: Սենյակներում պետք է ամրա լինեն կրակմարիչներ:

